

LUNDS
UNIVERSITET

Fri bevisprövning utan fri tillgång till bevis

En granskning av användningen av biometriska register

Av: Hedvig Bondesson

LUNDS UNIVERSITET
Rättssociologiska institutionen

Kandidatuppsats (RÅSK02)
Vårterminen 2022

Handledare: Jannice Käll

Examinator: Anna Lundberg

Abstract

The aim of this study is to examine how the use of, Swedish Police Authority wise, external biometric registers may be justified in regards of the opinion of professional actors versus the constitutional right to personal integrity. This is in order examine whether there is any indication that there is a discrepancy between the norms in the shape of opinions of professional actors regarding the use of external biometric registers and the norms, in the shape of the design, of the law. This will be done by studying the perception professional actors within the justice system have on the use of external biometric registers as well as how such a use may be understood in the terms of the Swedish Constitution regarding the right to personal integrity. The theoretical standpoint in this study is the systems theory by Parson, and the theory on the development from societies of discipline to societies of control according to Garland. To realize this study, interviews with four professional actors within the justice system were conducted, as well as a review of relevant paragraphs in the constitution and the European Convention on Human Rights. A presentation of a relevant legislation proposal regarding the extended use of forensic DNA-testing were also used to establish how the government previously has reasoned regarding this subject. The findings reflect that the justification of such a use is relatively similar between the opinion of professional actors regarding the use and the law.

Key words: Biometric register, criminal investigation, efficiency, integrity, professional actors.

Nyckelord: Biometriska register, brottsutredning, effektivitet, integritet, yrkesverksamma aktörer.

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	5
1.2 Syfte.....	6
1.3 Frågeställningar	6
1.4 Lagrum.....	7
1.5 Avgränsningar.....	7
2 BAKGRUND.....	8
2.1 Biometriutredningen	8
2.2 Proposition 2005/06:29	8
3 TIDIGARE FORSKNING.....	12
3.1 Polisiär användning av biometriska data	13
3.2 Uppfattning om användningen av biometriska data	16
3.3 Effektivitet kontra integritet.....	18
4 TEORETISKT RAMVERK.....	19
4.1 Parsons systemteori.....	19
4.2 Garlands teori om utvecklingen från disciplin- till kontrollsamhällen	20
5 METOD OCH MATERIAL	21
5.1 Material	21
5.2 Metod.....	21
5.2.1 Semistrukturerade intervjuer.....	22
5.2.2 Urval.....	22
5.2.3 Forskningsetiska överväganden.....	23
5.2.4 Juridisk metod	23
5.3 Reliabilitet och validitet	23
5.4 Analysmetod	24

6 RESULTAT	25
6.1 Intervjuresultat.....	25
6.1.1 För- och nackdelar.....	25
6.1.2 Effektivitet och integritet.....	27
6.1.3. Tillämpning och begränsningar.....	29
6.2 Lagstiftning.....	31
6.2.1 Regeringsformen.....	31
6.2.2 Europakonventionen för mänskliga rättigheter	32
7 ANALYS	32
7.1 Intervjuanalys	32
7.1.1 För- och nackdelar.....	32
7.1.2 Effektivitet och integritet.....	33
7.1.3 Tillämpning och begränsningar	35
7.2 Analys av lagstiftning.....	35
8 DISKUSSION OCH SLUTSATS	36
8.1 Reflektioner	36
8.2 Diskussion om användningen av externa biometriska register	37
8.3 Slutsats.....	39
8.4 Vidare forskning.....	40
9 REFERENSER	42
BILAGOR	45

1 Inledning

En diskussion som förts i Sverige under lång tid och inte minst de senaste åren är Polismyndighetens eventuella användande av externa register med biometriska data vid brottsutredningar. Biometriska uppgifter innebär uppgifter rörande individens beteendemässiga, fysiologiska eller fysiska kännetecken, såsom exempelvis fingeravtryck eller ansiktsgenkänning, och som är insamlat genom teknisk behandling (Integritetsskyddsmyndigheten 2021). I nuläget har polisen enligt 28 kap 12a § rättegångsbalken (1942:740) möjlighet att genom salivprov inhämta DNA från personer som är skäligen misstänkta för brott med fängelse i straffskalan. Vidare får polisen enligt 12b § första stycket första och andra punkten rättegångsbalken även ta sådant salivprov på annan än den som är skäligen misstänkt om syftet är att genom en DNA-analys av provet underlätta identifiering vid utredning av ett brott på vilket fängelse kan följa, och det finns synnerlig anledning att anta att det är av betydelse för utredningen av brottet. Enligt 12b § andra stycket rättegångsbalken får analysresultatet inte jämföras med de DNA-profiler som finns registrerade i register över DNA-profiler som förs enligt lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område eller i övrigt användas för annat ändamål än det för vilket provet har tagits.

Vidare har polisen enligt 2 § första stycket första-tredje punkterna förordning (1992:824) om fingeravtryck m.m. (hädanefter fingeravtrycksförordningen), vilket även framgår av 28 kap 14 § rättegångsbalken (1942:740), möjlighet att ta fingeravtryck av samt fotografera den som är häktad eller anhållen misstänkt för brott. För en anhållen person krävs enligt andra punkten fingeravtrycksförordningen att personen är okänd och undandrar sig att uppge namn, hemvist eller födelsetid eller lämnar uppgifter om dessa förhållanden som kan antas vara osanna. Alternativt krävs enligt tredje punkten fingeravtrycksförordningen att fingeravtryck eller fotografi kan behövas för att utreda om den anhållne har begått brottet eller något annat brott eller annars för att få till stånd erforderlig utredning eller om den anhållne anses farlig för den allmänna säkerheten eller laglydnaden. Enligt andra stycket fingeravtrycksförordningen får fingeravtryck och fotografi också tas av den som misstänks för brottet utan att vara anhållen eller häktad för detta samt av den som inte är misstänkt för brottet, om det behövs för att utreda brott på vilket fängelse kan följa.

Utifrån ovanstående redogörelse väcks frågan hur polisen går tillväga när de utreder ett brott och har gärningspersonens biometriska data på brottsplatsen men personen i fråga inte förekommer i polisens interna databaser. Med andra ord när personen inte sedan tidigare är misstänkt för eller dömd för sådant brott att tagande av foto eller fingeravtryck eller kroppsbesiktning genom salivprov varit aktuellt. Inom svensk processrätt råder fri bevisföring, vilket innebär att parterna får åberopa samtliga bevis de har möjlighet att ta fram (Åklagarmyndigheten u.å.). Således råder i nuläget fri bevisprövning utan möjligheten att inhämta alla tillgängliga bevis, vilket möjligen innebär att det kan upplevas förekomma en diskrepans mellan rättens utformning och dess tillämpning gällande det brottsutredande arbetet.

1.2 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka hur ett användande av externa biometriska register kan rättfärdigas utifrån yrkesverksamma aktörers uppfattningar respektive den grundläggande rätten till integritetsskydd. Detta sett utifrån hur olika yrkesverksamma aktörers – i form av poliser och brottmålsadvokater – uppfattning om en eventuell konflikt mellan behovet av ett effektivt brottsutredande arbete och individens rätt till integritetsskydd står sig i förhållande till regeringsformens och Europakonventions utformning gällande detta.

Den rättssociologiska relevansen återfinns här således i form av studerandet av huruvida det förekommer en diskrepans mellan yrkesverksamma aktörers normer i form av uppfattning gällande användningen av externa biometriska register och rättens normer i form av dess utformning. Det vill säga om det råder någon skillnad mellan yrkesverksamma aktörers syn och rättens syn.

1.3 Frågeställningar

Utifrån ovanstående problemformulering och syfte har följande två frågeställningar tagits fram för denna studie:

- Hur förhåller sig yrkesverksamma aktörer inom olika delar av rättsväsendet till användningen av externa biometriska register i förhållande till en eventuell integritetskränkning det kan innebära?
- Hur kan en användning av sådana register förstås i förhållande till individens grundläggande rätt till integritet?

1.4 Lagrum

Givet syftet med denna studie är de lagrum som här är av relevans 2 kap 6 § första och andra stycket regeringsformen (1974:152), samt 2 kap 20 § första stycket andra punkten och 2 kap 21 § regeringsformen. Även artikel 8 Europakonventionen för mänskliga rättigheter (Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna 2010, s. 10) rörande rätten till skydd för privat- och familjeliv är här av relevans. Lagrummen presenteras närmare i avsnitt 6.2.

1.5 Avgränsningar

För genomförandet av denna studie sker en avgränsning gällande lagrum. Då det enbart är individens grundläggande rätt till integritet som är föremål för granskning är det enbart regeringsformen och Europakonventionen som är av relevans. Således utesluts annan i grunden relevant lagstiftning såsom exempelvis rättegångsbalken, polisdatalagen, samt den allmänna dataskyddsförordningen. Vidare utesluts även Barnkonventionen då lagstiftningen gällande minderåriga gärningspersoner är så åtskild från övrig lagstiftning att det i denna studie inte är aktuellt att studera hur användandet av biometriska data förhåller sig till denna.

Studierandet av ett användande av internationella biometriska register vore, på grund av granskningen av den internationella lagstiftningen samt övriga faktorer det skulle innebära, för omfattande för denna studie. Därmed sker ytterligare en avgränsning i form av att det enbart är det eventuella användandet av *externa* biometriska register som här granskas. Således utesluts granskningen av möjligheter till polisiärt samarbete med andra nationer genom ett utbyte av de *interna* polisära register som finns i de olika länderna.

2 Bakgrund

2.1 Biometriutredningen

I maj 2021 kom Justitiedepartementet (2021, s. 1-2) med beskedet att regeringen som ett steg i 34-punktsprogrammet för att arbeta mot gängkriminaliteten tillsätter en utredning vid namn "Biometri i brottsbekämpningen" (hädanefter benämnd som biometriutredningen). Utredaren får här i uppdrag att "se över förutsättningarna för att använda biometri som verktyg i brottsbekämpningen", och ska bland annat undersöka huruvida polisen ska få söka i andra register än det interna i syfte att identifiera misstänkta gärningspersoner (ibid. s. 1, 4). I denna utredning är det dock uttryckligen formulerat att utredaren inte får föreslå grundlagsändringar utan att samtliga föreslagna förändringar måste vara förenliga med inte enbart Europakonventionen, stadgan och Barnkonventionen utan även med regeringsformen (ibid. s. 5). Utifrån detta fyller därmed denna studie en kompletterande funktion till utredningen, då den lagstiftning som ämnas granskas här är just den som biometriutredningen inte får ifrågasätta.

2.2 Proposition 2005/06:29

I regeringens proposition 2005/06:29 vid namn "Utvidgad användning av DNA-tekniken inom brottsbekämpningen m.m." framlades ett lagförslag gällande att möjliggöra att:

dels regelmässigt ta DNA-prov på den som skäligen kan misstänkas för ett brott på vilket fängelse kan följa, *dels* ta DNA-prov på annan än den som skäligen kan misstänkas för brott, om det finns synnerlig anledning att anta att det är av betydelse för utredningen av ett brott som kan leda till fängelse. Det föreslås även att förutsättningarna för att registrera DNA-profiler i DNA-registret enligt polisdatalagen (1998:622) utvidgas så att alla som dömts till annan påföljd än böter får registreras, liksom att personer som är skäligen misstänkta för brott på vilket fängelse kan följa får registreras i ett separat register benämnt utredningsregistret.

(kursiverat i ursprungstexten) (Justitiedepartementet 2005, s. 1).

Som nämns i inledningen i avsnitt 1 blev detta lagförslag den lag som nu råder.

Regeringen bekräftade i propositionen att DNA-provtagning var att betrakta som kroppsbesiktning, då detta innebar ett provtagande och undersökning av kroppens inre eller yttre (Justitiedepartementet 2005, s. 18). Detta är enligt 28 kap 12 § andra stycket rättegångsbalken själva definitionen av kroppsbesiktning (ibid.). Anledningen till att detta betonades i propositionen var då man i promemorian som föregick propositionen menade att tagandet av DNA-prov skulle undantas att utgöra en form av kroppsbesiktning, vilket man i den aktuella propositionen menade skulle innebära att proportionalitetsprincipen "inte utan vidare blir tillämplig" (ibid.). I propositionen betonades att DNA-provtagning i viss utsträckning kunde jämföras med tagandet av fingeravtryck, då båda formerna av provtagning utförs i syfte att fastställa identiteten på en person och ingendera genererar mer information än identiteten vilken är det som efterfrågas (ibid. s. 18-19). Dock betonades att en skillnad mellan de båda formerna av provtagning förekommer i form av att DNA-provet genom andra analysmetoder kan ge mer information om den aktuella individen än fingeravtryck, givet det biologiska material som DNA innehåller (ibid. s. 19).

I propositionen framgick att det skydd mot kroppsliga ingrepp som ges i regeringsformen visserligen kräver lagstöd för att åsidosättas, och även andra förutsättningar, men att det således inte är ett absolut skydd (Justitiedepartementet 2005, s. 19). Tre förutsättningar för tagande av DNA-prov – vilket är vad propositionen granskade – är att ett sådant tagande är förenligt med regeringsformen; att åtgärden är "nödvändig för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle"; samt att åtgärden inte överskrider sitt ändamål utan följer proportionalitetsprincipen i form av att den står i proportion till dess ändamåls effektivitet (ibid.). Gällande proportionaliteten betonade regeringen i propositionen att samtliga brottskategorier, inklusive mängdbrott, bör uppklaras så snabbt som möjligt då de inte enbart innebär en kostnad för samhället utan även en kostnad och ett lidande för den enskilda individen (ibid.). Ytterligare två faktorer som betonades gällande proportionaliteten av tagande av DNA-prov var att gärningspersoner blir allt yngre samt att majoriteten av de begångna brotten begås av gärningspersoner som även tidigare har begått brott (ibid.). Detta samtidigt som polisens dåvarande möjligheter för att minska just mängdbrotten ansågs begränsade, vilket dock ansågs skulle förbättras genom införandet av en mer säker och utvecklad DNA-teknik (ibid. s. 19-20).

Gällande hur DNA-provtagning bedömdes förhålla sig till de olägenheter det kan innebära för individen framgick av propositionen att regeringen var av uppfattningen att en sådan provtagning är att betrakta som enkel och relativt harmlös (Justitiedepartementet 2005, s. 20). Detta då DNA-prover tas "regelmässigt genom enkla blod- eller salivprov" (ibid.). En annan negativ faktor för individen ansågs kunna utgöras av att myndigheterna genom en sådan provtagning och det biologiska material den genererar kan få olika former av information om individen (ibid.). Här menade regeringen att detta dock är en begränsad olägenhet då de aktuella DNA-proverna då enbart används i syfte att framta DNA-profiler som tillämpas enkom för att kunna identifiera en person (ibid.). Sammantaget ansåg regeringen att de rådande möjligheterna till tagande av DNA-prov utan tvivel var att betrakta som förenliga med den proportionalitetsprincip som framställs i såväl regeringsformen som Europakonventionen (ibid.).

I propositionen framgick att regeringen ansåg att DNA-registret borde göras mer omfattande än vad det var, bland annat med hänvisning till att registreringen av DNA-profiler inte enbart underlättar uppklärandet av det brott misstanken gäller – vilket vid tidpunkten för propositionen redan gjordes – utan även upplärningen av andra brott (Justitiedepartementet 2005, s. 21). Således betonades, utifrån ett brottsbekämpningsperspektiv, en registrering av DNA-profiler på personer som är skäligen misstänkta vara av särskilt värde (ibid.). Vidare gjordes bedömningen att en utvidgad möjlighet till tagande av DNA-prov av misstänkta gärningspersoner skulle medföra såväl minskat lidande för brottsoffer som en ökad brottsupplärning (ibid. s. 22-23).

De olägenheter en registrering av DNA-profiler på skäligen misstänkta personer kan innebära för individen bedömdes vara begränsade, och under förutsättningen att det råder strikta bestämmelser gällande hanteringen av DNA-prov exempelvis i form av dess användning och sparande, ansågs det inte vara ett oproportionerligt integritetsintrång (Justitiedepartementet 2005, s. 22-23). Ytterligare en faktor som betonades i propositionen var att det vid en DNA-analys framkommer uppgifter om individen som kan anses vara integritetskänsliga (ibid. s. 22). Här gjorde regeringen bedömningen att de uppgifter som registreras inte är av särskilt känsligt slag, då det

analyserade resultatet omvandlas till en profil vilken utgörs av en sifferkombination som enbart "innehåller uppgifter om den undersöktes identitet och det är endast denna profil som läggs in i registret" (ibid.). Dock betonades att i syfte att överensstamma med proportionalitetsprincipen som anges i 28 kap 3a § rättegångsbalken ska DNA-provtagning endast tas på skäligen misstänkta för brott varpå fängelse kan följa (ibid. s. 23). DNA-provtagning på personer misstänkta för mindre brott förekom dock som förslag i den promemoria som föregick propositionen (ibid.).

Av propositionen framgick att regeringen gjorde bedömningen att genomförandet av DNA-provtagning av personer som inte är skäligen misstänkta kan vara av stor betydelse för brottsutredningen (Justitiedepartementet 2005, s. 24). Detta då det kan effektivisera polisens resursanvändning bland annat genom att det möjliggör att i ett tidigare skede avgöra huruvida en person kan avföras från en utredning (ibid. s. 23). Gällande huruvida detta vore förenligt med regeringsformen menade regeringen att det var till ett ändamål som får anses "godtagbart i ett demokratiskt samhälle" då syftet var brottsutredning samt brottsbekämpning (ibid. s. 24). Vidare betonades att det vid tillfället för propositionen redan kunde påtvingas tvångsåtgärder mot personer som inte är skäligen misstänkta för brott – exempelvis husrannsakan, kroppsvisitation, tagning av fingeravtryck, samt hämtning till förhör (ibid.). Dock betonades att det vid kroppsliga ingrepp – och därmed även DNA-provtagning – av personer som inte är skäligen misstänkta för brott krävs särskild restriktivitet, men att det således inte råder något absolut hinder (ibid.). Sammantaget menade regeringen att ett DNA-provtagande av personer som inte är skäligen misstänkta för brott vore att betrakta som förenligt med regeringsformen då det ansågs stå i proportion med fördelarna av en sådan provtagning (ibid.).

I propositionen betonades vikten av individens samtycke då regeringen menade att det är "angeläget att slå vakt om den enskildes möjlighet att på frivillig väg lämna DNA-prov" när det gäller annan än en skäligen misstänkt person (Justitiedepartementet 2005, s. 25). Här betonade regeringen att åberopandet av en åtgärd som innebär provtagning och som individen samtyckt till inte var oförenligt med bestämmelserna i regeringsformen, även om uttryckligt lagstöd saknas (ibid. s. 26). Dock avböjde

regeringen sig i propositionen från att lämna förslag om samtyckesfrågan i DNA-provtagning (ibid. s. 26).

Sammanfattningsvis var regeringen av bedömningen att DNA-provtagning av personer som inte är skäligen misstänkta för brott endast skulle få ske med ändamålet att underlätta en identifiering (Justitiedepartementet 2005, s. 27).

3 Tidigare forskning

För denna studie är relevant tidigare forskning studier om hur DNA-uppgifter, biometriska data och ansiktigenkänning vid brottsutredningar i nuläget används i Sverige och hur man har använt sådana uppgifter i angränsande länder, samt studier om hur allmänheten uppfattar den polisiära användningen av register innehållande biometriska data. Även liknande studier från utlandet är här av intresse. Gällande studier från utlandet gjordes i första hand en geografisk avgränsning till de nordiska länderna samt EU. Avgränsningen grundade sig i att det då råder en relativt likvärdig kultur och därmed även relativt likvärdiga normer, samt ett relativt likvärdigt rättsväsende som i Sverige. Litteraturöversikten genomfördes i LUBsearch, med de valda kriterierna att samtliga artiklar skulle vara *peer reviewed* och på engelska. Vidare gjordes en avgränsning till studier publicerade mellan åren 2005-2022, i syfte att få tidsmässigt aktuella träffar men vilka även innefattar tiden för propositionens publicering. Ytterligare en avgränsning gjordes i form av att studier gällande det internationella utbytet av DNA-information inom EU valdes bort. Detta då det utgör en annan frågeställning och därmed inte är relevant.

I tabell 1 som presenteras nedan redogörs för sökorden och antal träffar samt antal relevanta träffar för respektive sökning. Urvalet av relevanta studier gjordes efter en läsning av titel, följt av en läsning av abstract och slutligen en genomläsning av hela artikeln. Det kvarstående urvalet bestod av sex artiklar vars innehåll kunde delas upp i tre övergripande teman som bedömdes relevanta, vilka tillsammans med artiklarna presenteras i avsnitt 3.1-3.3. Bedömningen av artiklarnas relevans grundades i att de

avhandlade teman motsvarande de som ligger till grund för delar av resultatet (avsnitt 6.1.1-6.1.3) i denna studie.

Tabell 1: Tabell över sökord, antal träffar samt antal relevanta träffar vid genomförd litteraturoversikt i databasen LUBsearch.

Sökord	dna AND swed* AND police AND crim*	(opinion OR view OR "public opinion") AND (dna OR biometric) AND (police OR "law enforcement" OR crime OR criminal) AND (eu OR scand* OR swed* OR europe)	"biometric data" AND (eu OR nordic OR swed*) AND (law OR police)	(dna OR biometric* OR "face recognition") AND crim* AND investigation AND (eu OR swed* OR nordic) AND (police OR law)
Antal träffar	39	17	17	42
Antal relevanta träffar	2	1	1	2

3.1 Polisiär användning av biometriska data

Andreas Tillmar et al. (2021), verksamma inom bland annat bio- och rättsmedicin och polisen, redogör i sin studie för hur användningen av forensisk genetisk genealogi (IGG) tillämpades på försök för att lösa ett dubbelmord begånget år 2004. Detta efter att DNA-masstopsningen av 6 000 personer och förhör med 9 000 personer inte resulterade i ett gripande (ibid. s. 1, 3). Initialt jämfördes det DNA-spår från en okänd person som förekom på brottsplatsen, där utöver detta okända DNA även DNA-spår från de båda offren fanns, med DNA-profiler i såväl polisens nationella DNA-databas som internationellt (ibid. s. 3). Vidare genomfördes via den nationella databasen år 2019 även en familjesökning, dock utan träff (ibid.). Till bakgrund av detta och med stöd av en utredning som beskrivs närmare i avsnitt 3.3, beslöt NFC att detta mordfall skulle kunna

användas i den inledande försöksstudien att använda släktforskningsdatabaser (ibid.). I syfte att göra detta blev den ena släktforskningsdatabasen informerad om att DNA-profiler erhöles i syfte att identifiera gärningsmannen i ett våldsbrott samt att detta var auktoriserat av rättsväsendet (ibid. s. 4). Till den andra databasen skickades en ansökan, varpå fallet godkändes och båda parter skrev under ett kontrakt vilket reglerade användarvillkoren (ibid.). Båda databaser fick förfrågan att radera de DNA-filer och övriga uppgifter som registrerats, vilket gjordes (ibid. s. 3).

Initialt betonar Tillmar et al. (2021, s. 1) i sin studie att det räcker med att endast en bråkdel av befolkningen finns registrerade i släktforskningsdatabaser för att man, genom tillämpandet av genetiska och genealogiska metoder, ska kunna identifiera samtliga individer i befolkningen. Detta är relevant då man i det aktuella fallet fick 890 träffar i den ena databasen, varpå det genomfördes genealogiska analyser på 28 individer varav det visade sig att en person var sysslingbarn och en annan person var bryllingbarn till förövaren (ibid. s. 5). Efter att mer närstående släktingar till gärningspersonen registrerade sig i databasen kunde två bröder kartläggas som den potentiella förövaren, varpå åklagare beslutade om tagande av salivprov av de båda där den ena mannens prov matchade DNA-provet från brottsplatsen (ibid.). Efter ett erkännande dömdes han sedermera för dubbelmordet (ibid.). Även juridiskt verksamma Ragna Aarli (2012, s. 5) exemplifierar i sin studie, som undersöker hur den ökade användningen av genetiska data påverkar rättsprocessen, hur användningen av DNA kan medföra att gärningspersonen flera år efter brottet kan identifieras och dömas. Detta genom att återge när en mans DNA-profil matchade med DNA-spåren i en våldtäktsutredning av två våldtäkter begångna med 14 års mellanrum (ibid.). Mannen kunde sedermera dömas för de båda brotten (ibid.).

Andreas Tillmar et al. (2020), verksamma inom bland annat rättsmedicin och polisen, redogör i sin studie för fallet med den så kallade Ekeby-mannen som hittades avliden i skogen år 2003 och som inte gick att identifiera. Polisen jämförde mannens DNA med data registrerad i genealogiska DNA-databaser, varpå man i en släktforskningsdatabas fick tusentals träffar på troliga släktingar till den avlidna mannen (ibid. s. 2-3). Av de träffarna kunde 36 personer tas ut som tänkbara släktingar vilka studerades ytterligare, varpå man kunde observera fyra kluster som troligen var ättlingar till den okändes mor-

och farföräldrar (ibid. s. 3). Efter att ha utläst ytterligare information om några av kandidaterna, framkom en begränsad radie i Kroatien där kandidaternas anor förekom utspritt vilket var tillräckligt med information för att den polisiära utredningsprocessen skulle kunna fortsätta (ibid. s. 3-4). Denna var vid tidpunkten för publiceringen av Tillmars et als. (ibid.) artikel dock inte klar.

E.J. Kindt (2018) redogör i sin studie, publicerad i *Computer Law and Security Review*, för den såväl privata som offentliga användningen och lagringen av biometriska data. Enligt Kindt (ibid. s. 524) kan man genom biometrisk teknik analysera och söka på data som finns i en databas genom att jämföra denna data med biometrisk information. Detta möjliggör i sin tur för den direkta eller indirekta identifieringen av en person baserat på beteendemässiga, fysiska eller fysiologiska kännetecken (ibid.). Som exempel betonar Kindt (ibid.) att om det i en databas förekommer information om en individ såsom exempelvis ansiktsfoton, och någon vet ansiktet på den individen, kan denna någon identifiera personen genom att använda sig av ansiktsgenkänning. Således menar Kindt (ibid.) att om man lagrar biometriska data centralt kommer det, i såväl offentliga som privata utrymmen, möjliggöra identifieringen av individer. Med detta som grund menar Kindt (ibid.) att när den biometriska tekniken tillämpas av kompetenta auktoriteter under tydliga juridiska riktlinjer och med ett specifikt ändamål kan den vara effektiv och till och med stödjas, men att en mer vittomfattande användning under oklart juridiskt lagrum vore oroväckande. Kindt (ibid. s. 528) menar även att en alltför omfattande polisiär användning av externa biometriska register i längden kan medföra en övervakning av individer genom globala, icke-polisiära biometriska databaser, vilket Kindt menar skulle innebära att personer som inte är misstänkta för brott omärkligt blir behandlade som om de vore det.

Även Aarli (2012, s. 7) betonar att det förekommer risker med hanteringen av DNA-prov, såsom risken att proverna blir kontaminerade vid hanteringen av dem eller att resultatet feltolkas. Dock menar Aarli (ibid.) att DNA-bevisning ändock är ett säkert identifieringsverktyg, trots risken för att fel begås vid hanteringen av DNA-prov. Vidare är risker i hanteringen ofta till den misstänktes fördel, då risken att misslyckas med att upptäcka en matchning är betydligt större än risken att bekräfta en icke-matchning som en matchning (ibid. s. 7-8). Aarli (ibid. s. 17) betonar dock att ytterligare en risk med

användningen av DNA är återopningen av detta som bevis i rättegångar. Detta då det för den som sedermera döms för ett brott till följd av DNA-bevisning innebär att det finns en risk att domslutets korrekthet ifrågasätts av framtida vetenskapliga resultat eller upptäckten av nya DNA-spår (ibid.). Även Helena Machado och Susana Silva (2019, s. 2), verksamma inom samhällsvetenskap respektive folkhälsa, betonar i sin studie, i vilken de undersöker vilka faktorer som påverkar allmänhetens syn på DNA-provtagning, att det kan finnas risker med ett sådant användande. Detta exempelvis i form av att användandet kan medföra etniska stereotyper eller stigmatisering (ibid.). I likhet med Aarli belyser även Machado och Silva (ibid.) att databehandlingen av DNA-spår kan medföra felaktig identifiering och därmed även felaktiga domslut.

3.2 Uppfattning om användningen av biometriska data

Enligt Machado och Silva (2019, s. 2) kan såväl kritik som stöd riktas gentemot forensisk DNA-provtagning och dess risker respektive förmåner. Kritikerna menar att utökad DNA-provtagning kan medföra negativa konsekvenser för individens medborgerliga friheter inte minst genom att lagringen av sådan data, i syfte att tillämpas för identifiering, kan hota skyddet mot bland annat integritet, autonomi, privatliv samt utgöra ett hot för oskyldighetspresumtionen (ibid.). Detta medan de som stödjer en utökad DNA-provtagning betonar ett sådant användande hade inneburit en mer effektiv brottsbekämpning samt ökat den allmänna säkerheten och tryggheten genom att dels vara brottsavskräckande, dels bidra till att förebygga domvillor (ibid.).

Gällande vilka faktorer som påverkar synen på forensisk DNA-provtagning, menar Machado och Silva (2019, s. 4, 9) överlag att personer med högre utbildning var mindre benägna att frivilligt lämna DNA-prov, men mer benägna att stödja tillämpningen av databaser innehållande DNA-profiler av personer dömda för våldsbrott. Vidare indikerade resultatet i studien att folk blev mindre välvilligt inställda till införandet av den egna DNA-profilen i takt med att de blev äldre, samt att oron över att detta material skulle användas för andra ändamål än vid brottsutredningar ökade (ibid. s. 9). Detta medan yngre personer nedbetonade bristande säkerhet och kontroll över tillgång till data i DNA-databaser, men istället betonade diskriminering och stigmatisering som risker (ibid.). Tre av de tio studier som Machado och Silva (ibid.) använde sig av indikerade att kvinnor var mer positiva till forensisk DNA-provtagning; antingen genom

polisiär tillgång till släktforskningsdatabaser, acceptandet av universella databaser, eller genom att de visade sig mer frivilliga till att lämna DNA-prov. Resterande sju studier visade dock inte på något samband mellan kön och åsikt (ibid.). Vidare indikerade några studier att personer som var yrkesverksamma inom juridiken förhöll sig kritiska till universella databaser där medborgarnas samtycke saknas, och menade att DNA-databaser snarare bör lagra dömda gärningsmäns DNA-profiler på obestämd tid än inskränka på individens integritet (ibid.). Andra studier fann enligt Machado och Silva (ibid.) dock inget samband mellan åsikt om forensisk DNA-provtagning och yrke.

Tillmar et al. (2021, s. 2) betonar i sin fallstudie om ett polisiärt användande av släktforskningsdatabaser att kritik grundat på såväl etiska som juridiska aspekter har riktats mot sådant användande, även om tillämpningen av sådana databaser visat sig effektivt i praktiken. Detta, enligt Tillmar et al. (2020, s. 2-3), såväl i syfte att identifiera försvunna eller okända personer, eller kvarlevorna från försvunna personer, som i brottsutredande syfte. Enligt Aarli (2012, s. 4) har dock de flesta personer en positiv inställning till den polisiära användningen och registreringen av biologiska data, såsom DNA-prov, när det gäller personer misstänkta eller dömda för brott. Även gällande användningen av databaser med DNA-profiler från spår med okänd identitet är allmänheten generellt sett accepterande (ibid. s. 4-5). Vidare menar Aarli (ibid. s. 3) att allmänheten i stort är positiv till användandet av sådana DNA-bevis i rättegångar. Aarli (ibid. s. 5) betonar även att individer ofta DNA-testar sig frivilligt när polisen organiserar DNA-provtagningar för att, exempelvis, identifiera misstänkta våldtäktsmän. Dock kan detta eventuellt ha en grund i att det kan anses misstänkt att inte samarbeta, och att individerna således kan uppleva en extern press att frivilligt gå med på en DNA-provtagning (ibid.).

Kindt (2018, s. 523) menar i sin studie att den allmänna användningen av biometriska data blir normen i objekt för personligt bruk som behöver ha en bekvämlighetsfaktor men ändå utlova en säkerhet. Enligt Kindt (ibid. s. 523-524) innebär detta i sin tur att allmänhetens acceptans över insamlandet av data som innehåller unika karaktäristika över människor och som bedrivs i diverse olika syften, utöver brottsbekämpning, ökar. Vidare menar Kindt (ibid. s. 525) att om det saknas en konkret reglering av den automatiserade teknikanvändningen, kan personer uppleva sig bli eller de facto bli

behandlade som misstänkta gärningspersoner eller bli spårade, kontrollerade, manipulerade, eller stigmatiserade (ibid. s. 525).

3.3 Effektivitet kontra integritet

Brian Blakemore och Christopher Blake (2012), verksamma inom polisforskning, granskar i sin studie effektiviteten av den brittiska lagstiftningen gällande användningen av DNA-register i förhållande till balansen mellan individens respektive statens behov. Blakemore och Blake (ibid. s. 192) menar att offentliga samhällsorgan ibland kan bli tvungna att samla in, använda och lagra biometriska data om en individ, och därmed invadera individens privatliv medan de samtidigt agerar för att gynna samhället i stort. Detta trots att staten har en skyldighet att upprätthålla individens rätt till bland annat privatliv, jämlikhet och frihet (ibid.). Vidare betonar Blakemore och Blake (ibid. s. 193) ett fall gällande användningen av fingeravtryck och DNA som togs upp av Europadomstolen år 2008 i vilket domstolen gjorde bedömningen att det dels måste förekomma bevis som talar för att användningen blir effektiv, dels att användningen måste stå i proportion till behovet att identifiera och åtala förövaren. Blakemore och Blake (ibid. s. 199-200) menar att för att säkerställa proportionaliteten borde lagstiftningen gällande bevarande av DNA-prov skilja sig åt mellan de misstänkta som blir eller inte blir åtalade, samt de misstänkta som döms eller inte döms.

I sin studie menar Kindt (2018, s. 525) att användningen av en automatiserad biometrisk identifieringsteknik medför att individer kan bli identifierade mot deras vetskap, och att detta kan missbrukas av staten i syfte att bibehålla makt och kontroll vilket i sin tur kan innebära skada för samhället. Dock betonar Kindt (ibid. s. 527) att den polisiära användningen av biometriska data såsom exempelvis fingeravtryck och ansiktsgenkänning är en del av deras uppgift och att det kan anses ligga i allmänhetens intresse att sådan data används för att förebygga och upptäcka brott, samt för att kunna väcka åtal. Dock under förutsättningen att användandet är proportionellt samt att det är tydligt juridiskt reglerat (ibid.).

Tillmar et al. (2021, s. 2) beskriver i sin fallstudie att, för att avgöra huruvida register från släktforskningsdatabaser kunde användas, det av NFC och i samarbete med polisen genomfördes en rättsutredning i vilken de angivna kriterierna gällande dataskydd

bedömdes överensstämma med såväl svensk rätt som EU-rätt (ibid. s. 2). Vidare kom denna utredning fram till att enbart individen som lämnade DNA på brottsplatsen samt användare av släktforskningsdatabaser och deras släktingar skulle bli påverkade av eventuella överträdelser i integriteten (ibid.). Här menade man i utredningen att det samhällseliga intresset av att lösa ett allvarligt brott övervägde den integritetskränkning det kunde innebära för de precis nämnda personerna (ibid.).

4 Teoretiskt ramverk

För denna studie tillämpas två teorier; Parsons systemteori samt Garlands teori om utvecklingen från disciplin- till kontrollsamhälle. Detta då båda teorierna, på ett till varandra kompletterande sätt, med fördel kan tillämpas i en analys av det framtagna materialet i syfte att besvara studiens frågeställningar. Mer utvecklande förklaringar till teorivalen sker i avsnitt 4.1 och 4.2.

4.1 Parsons systemteori

Enligt Talcott Parsons systemteori måste samtliga system i samhället följa AGIL-schemat vilket innebär uppfyllandet av följande fyra krav: anpassning (*Adaption*), målformulerande (*Goal attainment*), integration (*Integration*), samt mönsterbevaring (*Latent pattern maintenance*) (Engdahl & Larsson 2011, s. 259-260). Det första kravet innebär att systemet ska anpassa sig till sin omgivning medan det andra kravet innebär att systemet ska skapa ett mål eller en riktning för den egna utvecklingen (ibid.). För att uppfylla det tredje kravet ska systemet integrera sina skilda delar, och det fjärde kravet är att systemet ska "bevara sin grundläggande struktur" (ibid.).

AGIL-schemat presenteras inte sällan i form av att de ekonomiska institutionerna i samhället står för anpassningen; de politiska institutionerna står för det målformulerande; samhällskulturen och rättssystemet står för det integrerande; samt familjen och utbildningssystemen står för det mönsterbevarande (Engdahl & Larsson 2011, s. 260-261). Dock menar Parsons och Smelser att "i princip varje konkret organisation deltar i någon grad i alla fyra delsystemen (Parsons & Smelser 1956, s. 61; se Engdahl & Larsson 2011, s. 262). Detta AGIL-schema kan delas in i olika nivåer då respektive fyra komponenter, eller delsystem, i schemat kan betraktas som ett eget

system vilket i sin tur måste bestå av samtliga fyra delsystem (Engdahl & Larsson 2011, s. 262). Således kan, sett utifrån den uppfattningen av AGIL-schemat, rättsväsendet respektive den lagstiftande makten betraktas som respektive system vilka i sin tur består av de fyra delsystemen, eller annorlunda uttryckt uppfyller de fyra kraven enligt Parsons systemteori.

Valet av denna teori grundar sig i förståelsen av rättsväsendets roll i samhället och därmed hur användningen av externa biometriska register kan förstås på det samhällsliga institutionsplanet.

4.2 Garlands teori om utvecklingen från disciplin- till kontrollsamhällen

Utöver Parsons systemteori tillämpas här även David Garlands teori om utvecklingen från disciplin- till kontrollsamhällen. Enligt Garland är det inte enbart staten som tar beslut över huruvida nya tekniker för samhällets övervakning och kontroll ska tillämpas, utan detta måste även grundas i den rådande kulturen i samhället (Backman 2011, s. 108). Denna kultur utgörs av de föreställningar som har en inverkan på individernas vanor, rutiner och agerande (ibid.). Vidare menar Backman (ibid.) att förändrade kontrolltekniker och individers förändrade position enligt Garland "skall förstås mot en bakgrund av en dominerande kontrollkultur". Detta då det, i fall det råder flera olika kulturer i ett samhälle, är den kulturen med den dominerande genomslagskraften som avgör (ibid.).

Enligt Garland utvecklades det under den senare halvan av 1900-talet en kollektiv brottsmedvetenhet i samhället och en normalisering av hög brottsstatistik, vilket kan ligga till grund för rådande kontrollkultur som medfört en ökad övervakning samt ett mer straffande rättsväsende och att det förs en mer straffande kriminalpolitik (Backman 2011, s. 108). Enligt Garland institutionaliserar medier brottsmedvetenheten i kulturen, och menar att denna institutionaliserade brottsmedvetenhet leder till nya rutiner i samhället såsom exempelvis att låsa ytterdörren och tömma bilen på föremål (ibid. s. 109). Vidare betonar Garland att det är de nya rutinerna och förhållningssätten i samhället som medför att kontrollsamhällen skapas, snarare än statens eller myndigheternas beslut (ibid.). Dock betonas att staten förblir en viktig aktör även i kontrollsamhällena inte minst då individer i sina försök att skapa kontroll bland annat

ställer krav på de offentliga insatserna som genomförs, samt då den ökande brottsstatistiken påverkar såväl statens agerande som kriminalpolitiken i stort (ibid. s. 109-110).

Detta teorival grundar sig i att teorin betonar rollen samhället och dess rådande kultur spelar i utvecklingen av en ökad statlig kontroll och övervakning. Givet syftet med denna studie och de här framtagna frågeställningarna kan denna teori således bidra med en förklaring till hur en användning av externa biometriska register kan anses förenlig med samhällsutvecklingen och därmed även förenligheten med individens rättigheter.

5 Metod och material

5.1 Material

Givet syftet med denna studie och de aktuella frågeställningarna består materialet av relevanta lagrum i form av regeringsformen och Europakonventionen, samt transkriberat intervjumaterial från intervjuer med yrkesverksamma aktörer i form av poliser vid Kalla fall i Malmö och brottmålsadvokater. Vidare redogörs i bakgrundsavsnitt 2.1 och 2.2 även för pågående biometriutredning, i syfte att visa på denna studies relevans, respektive propositionen 2005/06:29 gällande användandet av DNA-provtagning. Denna redogörs för i syfte att kunna föra en mer välgrundad diskussion om hur den lagstiftande makten tidigare har tolkat lagen i förhållande till individens integritet.

5.2 Metod

Enligt Denscombe (2018, s. 268) är intervjuer att föredra vid mindre forskningsprojekt om arbetet ämnar undersöka antingen en persons åsikter, känslor, erfarenheter eller uppfattningar; privilegierad information; eller komplexa frågor. Givet syftet och frågeställningarna med denna studie skedde således intervjuer med yrkesverksamma aktörer inom rättsväsendet. Vidare tillämpades även juridisk metod i form av att det genomfördes en granskning av relevant lagrum, vilket presenteras i avsnitt 5.2.4.

Således har för genomförandet av denna studie en kvalitativ metod valts, då tonvikten vid såväl insamlingen som analysen av data läggs vid orden snarare än siffror samt då studien är av det mer tolkande och induktiva slaget (Bryman 2018, s. 454).

5.2.1 Semistrukturerade intervjuer

En av de två valda metoderna för denna uppsats var genomförandet av sammanlagt fyra semistrukturerade intervjuer vilka utgjordes av intervjuer med två poliser vid Kalla fall i Malmö och två brottmålsadvokater. Detta i syfte att få reda på olika yrkesverksamma aktörers uppfattning hur ett användande av externa biometriska register kan rättfärdigas, dels utifrån eventuella för- och nackdelar med ett sådant användande, dels utifrån när de anser att ändamålet eventuellt kan uppväga för ett intrång i individens integritet. Valet av semistrukturerade intervjuer grundade sig på att denna intervjuform tillåter att den intervjuade utvecklar sina tankar och idéer mer fritt än vad en strukturerad intervju möjliggör, medan intervjuaren fortfarande har en intervjuguide med färdigställda ämnen och frågor som utgångspunkt (Denscombe 2018, s. 269). Vidare möjliggör den semistrukturerade intervjuformen även en större flexibilitet gällande ordningsföljden av ämnena och frågorna än vad den strukturerade intervjun tillåter (ibid.).

5.2.2 Urval

Valet av urvalspersoner grundade sig på ett ändamålsenligt eller subjektivt sådant, varpå intervjupersonerna handplockades utifrån deras relevans för och erfarenhet av ämnet (Denscombe 2018, s. 67). Således valdes yrkeskategorierna "polis" och "advokat" då det är de yrkeskategorier som besitter praktisk kunskap om och kommer tillämpa det undersökta ämnet i form av externa biometriska register om en sådan användning skulle bli aktuell. Valet av kategorin "polis" gjordes då de arbetar praktiskt med brottsutredning och därmed eventuellt besitter ett perspektiv mer präglat utifrån brottsutredningar och effektiviteten av dem. Kategorin "advokat" valdes då de arbetar mer med den enskilda individen och således möjligen besitter ett perspektiv mer utifrån hur individen påverkas av eventuella integritetskränkningar. Vidare gjordes urvalet att, givet det aktuella ämnet, poliserna skulle arbeta med grova brott och advokaterna skulle arbeta med brottmål. Då det var svårt att få tag på respondenter bland de tillfrågade advokaterna gjordes i slutändan ett bekvämlighetsurval, i vilket respondenterna togs

kontakt med genom gemensamma kontakter (ibid. s. 71). Totalt genomfördes fyra intervjuer, fördelat på två intervjuade poliser och två intervjuade advokater.

5.2.3 Forskningsetiska överväganden

Inför genomförandet av intervjuerna blev samtliga intervjupersoner informerade om syftet med intervjuerna, deras rätt att när som helst avbryta sin medverkan eller underlåta sig att besvara någon fråga utan att behöva uppge någon motivering samt att de förblir anonyma så när som yrkestitel då detta är av relevans för uppsatsen. I syfte att maximera anonymiteten tillämpas pronomenet "hen" hädanefter på samtliga intervjupersoner. Intervjupersonerna informerades även om att deras uppgifter såväl som det inspelade materialet skulle raderas omgående efter transkribering samt att ingen tredje person kommer ha möjlighet att ta del av detta material eller intervjupersonernas personuppgifter. Således genomfördes intervjuerna med informerat samtycke samt förblev anonyma och konfidentiella, och utfördes därmed i enlighet med forskningsetiska principer (Vetenskapsrådet 2017, s. 15, 40).

5.2.4 Juridisk metod

Den andra metoden för genomförandet av uppsatsen utgjordes av en granskning av relevanta lagrum, vilket här innebär artikel 8 Europakonventionen samt 2 kap 6 § första och andra stycket, 2 kap 20 § första stycket andra punkten och 2 kap 21 § regeringsformen (1974:152). I syfte att genomföra granskningen identifierades inledningsvis de aktuella rekvisiten, vilket efterföljdes av en språklig tolkning av lagtexten och artikeln i Europakonventionen (Lehrberg 2021, s. 137-139, 147).

5.3 Reliabilitet och validitet

Reliabilitet, eller tillförlitlighet, innebär inom kvalitativ forskning huruvida en annan som genomför studien skulle komma fram till samma resultat och slutsatser som den aktuella forskaren (Denscombe 2018, s. 420-421). Detta då forskaren inom kvalitativ forskning inte sällan blir involverad i såväl själva insamlingen som analysen av materialet, varför den kvantitativa reliabilitetsfrågan – huruvida studien skulle genererat samma resultat skulle andra forskare genomföra den – inte blir tillämplig (ibid. s. 419, 421). Således innebär god extern reliabilitet med andra ord hög möjlighet för att en studie ska kunna replikeras (Bryman 2018, s. 465).

I syfte att bibehålla en god reliabilitet införskaffades intervjumaterialet på så likartat sätt som möjligt. En intervju var dock tvungen att ske digitalt på grund av logistiska skäl, medan övriga tre skedde på plats. Det går således inte att utesluta att detta kan ha påverkat intervjun så till vida att den icke-verbala kommunikationen eventuellt försämrades. Det bedöms dock som troligt att intervjumaterialets innehåll i sig inte påverkades nämnvärt av detta. Att de intervjuade advokaterna valdes genom ett bekvämlighetsurval har troligtvis inte heller påverkat studiens reliabilitet, då intervjupersonernas intervjusvar högst troligen vore desamma oavsett urvalsmetod. En av de intervjuade advokaterna avböjde dock att intervjun spelades in varför utförliga anteckningar togs som sedan direkt skrevs in i resultatdelen i avsnitt 6.1. Detta har således inneburit en något försämrad reliabilitet. I syfte att öka transparensen och reliabiliteten görs dock de anonymiserade transkriberingarna tillgängliga för examinator och opponenter vid förfrågan.

En studies interna validitet innebär ”att det ska finnas en god överensstämmelse mellan forskarens observationer och de teoretiska idéer som denne utvecklar” (Bryman 2018, s. 465). Då intervjufrågorna ställdes utifrån en intervjuguide som utformats utifrån den aktuella studiens syfte samt då det sker en granskning av relevant lagrum, bedöms studien i så hög utsträckning som möjligt undersöka det den ämnar undersöka. Vidare talas det ofta även om den externa validiteten vilken rör resultatens generaliserbarhet till andra situationer och sociala miljöer, och därmed är svår att applicera på kvalitativ forskning (ibid. s. 466-467).

5.4 Analysmetod

Intervjumaterialet analyserades utifrån en tematisk analys, det vill säga analyserades utifrån olika kategorier som identifierades som relevanta för forskningsfrågorna och forskningens fokus i stort (Bryman 2018, s. 703). De valda tre temana var följande; ”för- och nackdelar”, ”effektivitet och integritet”, samt ”tillämpning och begränsningar”. I syfte att underlätta för efterföljande analys färgkodades det transkriberade intervjumaterialet utifrån relevant tema. Därefter analyserades detta material samt den granskade lagstiftningen utifrån såväl de valda teorierna som presenteras närmare i avsnitt 4 som tidigare forskning vilken presenteras i avsnitt 3.

6 Resultat

6.1 Intervjuresultat

Intervjuresultatet presenteras utifrån de valda temana; för- och nackdelar, effektivitet och integritet, samt tillämpning och begränsningar, vilka redogörs för närmare i avsnitten 6.1.1-6.1.3. Detta i syfte att underlätta inför analysen i avsnitt 7.1 då denna utgörs av tematisk innehållsanalys.

6.1.1 För- och nackdelar

En intervjuad polis (den 4 april 2022a) menade att fördelarna med att användande av externa biometriska register långt överväger eventuella nackdelar. Vidare menade hen (ibid.) gällande användningen av externa biometriska register att ett sådant användande vore ett sätt att skydda medborgarna, vilket hen förklarade med orden:

Men men, staten får ju allt svårare att upprätthålla det här kontraktet vi har med medborgarna, att skydda medborgarna om vi, eller om vi nu inte kan skydda så ska vi reda ut brottet. Men nu är det ju så att vissa brottstyper lyckas vi ju inte, och då då sviker vi ju det kontraktet. Och det här skulle vara ett sätt.

Vidare åsyftade intervjupersonen (ibid.) med begreppet vissa brottstyper här "skjutvapenvåldet i kriminell miljö", gällande vilket hen menade att de processer för utredning som finns tillgängliga i nuläget inte är tillräckliga utan behöver anpassas.

En annan intervjuad polis (den 4 april 2022b) menade att hen "ser egentligen inte att det skulle vara mer risker än med att använda de DNA-register vi har idag". Vidare betonade hen (ibid.) att ett användande av sådana register redan visat sig vara otroligt effektivt och en jättebra möjlighet. Hen (ibid.) pekade här på att det finns fällande domar såväl internationellt som nationellt- i Sverige en dom om kommersiella databaser och en med polisens familjesökning - som visar på detta. Angående användningen av familjesökningar beskrev samma intervjuperson (ibid.) denne som "en halvmöjlighet [...] och den är ju ganska bra, den möjligheten", men betonade att polisen borde ha

långtgående möjligheter att utreda grovt dödligt våld vilket exempelvis skulle kunna göras genom användningen av kommersiella släktforskningsdatabaser.

En av de tillfrågade advokaterna (den 12 april 2022) menade att risken med att använda externa register i form av medicinska databaser vore att individer inte gärna skulle lämna ifrån sig exempelvis blodprov eller ta PKU-prov på sina barn om de misstänkte att uppgifterna kunde hamna hos polisen, och att man således skulle riskera att inte upptäcka farliga sjukdomar. Samma intervjuperson (ibid.) menar att detta grundar sig i att det råder en misstro mot såväl rättsvårdande myndigheter som myndigheter överlag. Hen (ibid.) beskrev det med orden:

Ehm ska man... ska man, ska man kunna få använda sig av uppgifter av den här karaktären som samlas ihop av andra myndigheter, ehh men bara för ett visst syfte, så tror jag väldigt mån- stor del av befolkningen litar inte på det överhuvudtaget. Kanske med viss rätt också. Det finns ju alltid en risk för läckage [...].

En annan advokat (den 11 april 2022) menade att risken med användandet av externa biometriska register är att man inte vet hur olika uppgifter kommer bedömas, då det blir beroende av vem som har uppgifterna att bedöma vilka personer som anses farliga för samhället. Vidare menade hen (ibid.) att de som inte förekommer i sådana register därmed får en vit, fläckfri bakgrund, medan de som förekommer i sådana register "får dras med sitt historiska lass".

Något som lyftes av flertalet intervjupersoner var vad som händer om Sverige får ett förändrat styrelseskick och inte längre är en demokrati, exempelvis genom att det sker en invasion (den 4 april 2022a; den 11 april 2022; den 12 april 2022). En intervjuad polis (den 4 april 2022a) menade att lagstiftningar gällande användningen av biometriska data inte kommer utgöra en begränsning för en diktator, som kommer genomföra ett sådant användande ändå om hen vill. Därmed kan man inte använda det som argument mot att se över grundlagsändringar (ibid.). En av de tillfrågade advokaterna (den 11 april 2022) menade, med samma resonemang, tvärtom att i och med att man inte vet vad som händer och det kan bli ett mindre demokratiskt styrelseskick, ska man vara väldigt försiktig med sådana användande av register med

data över känslig personlig information. Hen uttryckte det med orden: ”tanken är god när det är vackert väder” (ibid.).

6.1.2 Effektivitet och integritet

Gällande frågan hur effektiviteten av användningen av externa biometriska register står sig i förhållande till individens integritet menade en polis (den 4 april 2022a) att den masstoppsning som sker i nuläget borde vara en påtagligare integritetskränkning än att man skickar ettor och nollor i ett system genom att till exempel använda sig av släktforskning. Detta beskrev hen (ibid.) med orden:

Dessutom tycker jag, och det blir också väldigt, det blir... det blir väldigt, det är snudd på surrealistiskt, för att då vill man inte att vi ska kunna släktforska, men att masstoppsa är okej. Det hör man ju bara på ordet. Hur kan det vara bättre? Ta Linköpings-mordet till exempel. Eh där har ju, där har ju nästan 6 000 män topsats. Och där kan man ju prata om, alltså där blir ju den här integritetskränkningen den blir ju påtagligare va, för att vi hämtar dig, åker till dig, vi liksom- och kommer du inte tvingar vi dig va. Vi stoppar saker i munnen på dig, folk ser kanske när vi hämtar, när vi kommer, förstår. Hur många av de här 6 000 har faktiskt, alltså 5 999 av de här 6 000 [dunkar i bordet] är ju inte gärningspersonen. Hur många av dem har faktiskt känt sig, och faktiskt varit utpekade? Det hade man kunnat sopa. Alltså hur kan den metoden vara okej, men vi får inte skicka in en profil bestående av ettor och nollor i ett system.

Denna uppfattning delade även en annan tillfrågad polis (den 4 april 2022b), som menade att ett registersök är en mycket ”mindre påtaglig åtgärd för den enskilde individen i samhället” än masstoppsning. Detta då hen (ibid.) menade att masstoppsning innebär en fysisk handpåläggning på tusentals personer, i jämförelse med att söka i ett register man som individ aldrig skulle märka av eller bli påverkad av, och där man inte skulle utsättas för fysiska ingrepp. Dock förklarade hen (ibid.) här att individen, när man tecknar ett avtal med databasen, ofta får godkänna eller neka till att delta i brottsutredande syfte, och tillämpade i detta exempel faktorn att individen har kryssat i ”ja-rutan” och därmed samtyckt.

Gällande frågan om effektiviteten ibland kunde anses uppväga integritetskränkningen det kan innebära belyste en av de tillfrågade advokaterna (den 12 april 2022) problematiken med användningen av medicinska register för individens integritet med orden:

Sen kan man ju diskutera om... om man får lämna ett samtycke men en bebis kan ju inte lämna ett samtycke till att medverka till något sådant, eller en sjuk gammal farmor kan inte heller gärna... det blir- samtycke blir ju helt irrelevant på sätt och vis, oftare.

På samma fråga betonade en av de tillfrågade poliserna (den 4 april 2022a) istället integriteten hos brottsoffers anhöriga, med orden:

Ehm man man använder ju ofta då den enskildes integritet eh som, jag ska inte säga förevändning så men man, men det, man återkommer ofta till den enskildes integritet som en anledning till varför man inte ska göra det här och då vill jag med en gång och väldigt stor tydlighet säga det finns inget som är så integritetskränkande som att få din anhörig mördad, eller försvunnen. [...]. Ehm och att folk skulle uppleva det som en integritetskränkning när... det far ettor och nollor i luften när vi kontrollerar... nå jag jag har svårt för, jag har svårt för att ta till mig, ta till mig det.

En intervjuad advokat (den 12 april 2022) belyste effektivitets- respektive integritetsproblemen på följande sätt:

Man får ju se en praktisk- saker och ting måste kunna följas upp praktiskt också. Ehm hur ska man göra för- ah det skulle vara släktskapsdna då, det skulle möjligen kunna funka för för, utan att det blir för arbetsamt om man säger så. Du kan ju inte topsa hela Värnamo, eller vad det kan vara för stad, du kan ju inte springa där runt och bara... mm, möjligen för de allra grövsta då. Allra grövsta brotten. Men det är normalt sett inte aktuellt.

En tillfrågad advokat (den 11 april 2022) betonade att det i Sverige föreligger en oskuldspresumtion, och att man således istället för att trycka på att oskyldiga inte har något att dölja, borde man trycka på att oskyldiga inte har något att bevisa.

6.1.3. Tillämpning och begränsningar

En tillfrågad polis (den 4 april 2022b) menade att användningen av biometriska register och den potentiella användningen av externa sådana som exempelvis kommersiella släktforskningsdatabaser inte enbart handlar om att kunna identifiera en gärningsman, utan även kunna avfärda någon som gärningsperson eller identifiera ett okänt offer. Hen (ibid.) beskrev det med orden:

Vi har offer som legat här i många år, som vi – i snart 20 år – som vi fortfarande inte vet vem människan är. Då kan man heller inte bedriva någon utredning, för vi vet inte vad vi ska jobba med. Och det hade vi ju haft möjlighet till, om vi hade kunnat få göra de här släktforskningsökningarna i... nu finns det ju inga... kommersiella svenska databaser, i den klassen liksom, utan då är vi ju – vända oss till tredje land och, utanför EU i de allra flesta fallen, och då är vi ju juridiskt förhindrade att göra det.

Vidare menade samma polis (ibid.) att många troligen har en felaktig bild att om polisen har tillgång till ett register så kan "alla se allt om alla och så är det ju inte". Hen (ibid.) menade:

Polisen har ju ett DNA-register idag också, med spår eller DNA-profiler från folk som är dömda, men det är ju inte så att vi kan gå in och titta i det själv. Det är ju en mycket liten, begränsad personalkvot som har tillgång till det registret över huvudtaget och jag måste begära att någon annan ska göra det, för min räkning. Eh så det är ju inte så att man är... ovarsam med materialet på något sätt och det är liksom inte tillgängligt för alla bara för att man jobbar på polisen.

Gällande frågan om vid vilka brottstyper ett användande av externa biometriska register vore relevant menade en av poliserna (den 4 april 2022a) att det borde kunna tillämpas på samtliga brottstyper, med orden "vad är mindre allvarlig brottslighet?". Vidare menade hen (ibid.) dock att det eventuellt är aktuellt att börja med de grövre brotten för att få en metod, bli bekväm med och acceptera det, och därefter utöka det efterhand. Här betonade hen (ibid.) även att en brottsling ofta har en kriminell utveckling, och att det

därmed är viktigt att topsa personer även i mindre allvarliga brott i syfte att få deras profil tidigt för att sedan kunna knyta dem till de mer allvarliga brotten de begår senare.

En annan polis (den 4 april 2022b) menade att ett användande av externa biometriska register inte vore aktuellt för alla brottstyper utan borde tillämpas relativt restriktivt. Detta inte minst då hen (ibid.) betonade att det troligen rent praktiskt skulle vara ohanterligt, med för mycket logistik, att tillämpa det i alla typer av ärenden. Däremot menade hen (ibid.) att det främst vore aktuellt vid grova brott och grova våldsbrott, i synnerhet de brott där preskriptionstiden tagits bort då:

det är ju ett politiskt budskap de här brotten är så angelägna att de ska aldrig preskriberas, gärningsmannen ska alltid veta att vi kan söka och jaga och leta. Och då ska man ju ha verktygen för det också. Så att man kanske ska tänka så att, att då öppnar man den här möjligheten med kommersiella databaser eller vad det må vara, för den kategorin där man inte har någon preskription på brott.

En av de tillfrågade advokaterna (den 12 april 2022) menade att, förutsatt att reglerna är tydliga och avgränsade, man borde kunna göra avsteg vid de allra grövsta brotten såsom mord och folkmord och då tillämpa sig av släktforskningsdatabaser. Däremot var hen (ibid.) mer tveksam till användningen av register för medicinskt bruk, även vid grövre brott, då hen menade att detta kan medföra att man inte lämnar prov i medicinskt syfte och därmed eventuellt missar farliga sjukdomar, vilket även nämns i avsnitt 6.1.1.

Gällande frågan hur säker man bör vara på det biometriska spåret för att eventuellt tillämpa sig av externa biometriska register menade en tillfrågad polis (den 4 april 2022b) att det borde vara relativt öppet, då:

det inte alltid kanske är just gärningsmannen som leder oss framåt, det kan också finnas andra spår i ett ärende som leder till någon i gärningsmannens krets, som i sin tur kan leda oss till gärningsmannen.

Gällande tillämpningen av biometriska spår överlag var intervjupersonerna av meningen att DNA och annan teknisk bevisning aldrig i sig självt är bevis utan snarare

utgör stödbevisning, och att det därmed krävs andra mer konkreta omständigheter också (den 4 april 2022a; den 4 april 2022b; den 11 april 2022). En intervjuad polis (den 4 april 2022b) menade att teknisk bevisning och vittnesmål ska komplettera varandra, då den tekniska bevisningen inte i sig utgör något bevis. En av advokaterna (den 11 april 2022) var av samma uppfattning då hen menade att teknisk bevisning enbart kan innebära att den individen som lämnat det biometriska spåret får en "förklaringsbörda".

6.2 Lagstiftning

Här görs en närmare granskning av de lagrum som nämns i avsnitt 1.4, vilka analyseras i avsnitt 7.2.

6.2.1 Regeringsformen

I 2 kap 6 § första stycket regeringsformen (1974:152) framgår det att var och en är gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp, även utöver kropps- och dödsstraff. Var och en är dessutom skyddad mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång samt mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande. Enligt andra stycket regeringsformen är, utöver vad som redan presenterats, var och en gentemot det allmänna skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden.

Enligt 2 kap 20 § första stycket andra punkten regeringsformen (1974:152) får skyddet mot annat kroppsligt ingrepp än kropps- och dödsstraff, mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång, mot intrång i förtroliga försändelser och meddelanden samt i övrigt mot intrång som innebär övervakning och kartläggning av den enskildas personliga förhållanden begränsas genom lag i den utsträckning som anges i 2 kap 21-24 §§ (här är dock enbart 21 § av relevans). Enligt 21 § regeringsformen får begränsningar enligt 20 § endast göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Vidare framgår av samma lagrum att begränsningen aldrig får gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den, och får inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar.

Sammanfattningsvis råder således ett undantag för skyddet mot intrång i den personliga integriteten, förutsatt att intrånget sker för att tillgodose ett, i ett demokratiskt samhälle, godtagbart ändamål.

6.2.2 Europakonventionen för mänskliga rättigheter

Enligt artikel 8 första punkten Europakonventionen har varje individ rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sin korrespondens och sitt hem (Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna 2010, s. 10). Enligt andra punkten samma artikel får offentliga myndigheter endast ingripa i denna rättighet om det finns lagstöd sådant ingripande samt ingripandet är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till den nationella eller allmänna säkerheten, eller nationens ekonomiska västånd eller till förebyggande av brott eller oordning, till skydd för moral eller hälsa eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter (ibid. s. 10-11).

Utifrån ovanstående redogörelse framgår att individens rätt till skydd för bland annat sitt privatliv, eller integritet som det här tolkas vara synonymt med, kan inskränkas på om det är nödvändigt givet den allmänna alternativt nationella säkerheten i ett demokratiskt samhälle.

7 Analys

7.1 Intervjuanalys

Här analyseras intervjuresultatet utifrån teorierna som granskas i avsnitt 4. Vidare görs även kopplingar till den tidigare forskning som redogörs för i avsnitt 3.

7.1.1 För- och nackdelar

I avsnitt 6.1.1 presenteras den upplevda problematiken att det blir svårare för staten att skydda medborgarna och utreda i synnerhet grova våldsbrott, varpå utredningsprocessen måste anpassas. Detta kan i enlighet med Parsons systemteori innebära att den rådande processen, och därmed lagstiftningen, inte uppfyller samtliga fyra krav som enligt teorin bör finnas inom en samhällelig institution eller ett system (Engdahl & Larsson 2011, s. 260). Detta då den kan antas bristande i anpassning till

omgivningen, i det här fallet behovet, samt brister i att integrera de skilda delarna med varandra genom att det råder en diskrepans mellan lagstiftning och rättsskipning. Vidare kan även Garlands teori appliceras då denna talar om det mer straffande rättsväsendet och den ökande övervakningen (Backman 2011, s. 108). Utifrån denna teori kan därmed problematiken med att upprätthålla samhällskontraktet genom att förebygga och utreda brott brista, vilket kan göra att även kontrollen brister. Enligt Garlands teori är det kulturen, genom individerna, som skapar kontrollsamhället till följd av en ökad brottsmedvetenhet (ibid.). Således kan utifrån denna teori anpassningen, här i form av användningen av externa biometriska register, ses som en naturlig följd av och del i kontrollsamhället individerna varit med och skapat.

Gällande nackdelen en intervjuad advokat uppger rörande att individer inte vet hur uppgifterna kan komma att behandlas och bedömas om något oförutsägbart händer kan Parsons systemteori appliceras. Detta då en sådan konsekvens skulle kunna innebära att den mönsterbevaring av strukturen som enligt teorin ska finnas (Engdahl & Larsson 2011, s. 260) brister, då en sådan grundläggande struktur i samhället högst troligen kan anses utgöras av det demokratiska styrelseskicket. En intervjuad advokat beskriver att en konsekvens med användningen av medicinska databaser är risken att en individ inte frivilligt vill lämna DNA-prov. Detta kan förstås i enlighet med studien av Kindt (2018), då nackdelarna med användandet av externa biometriska register enligt den studien utgörs av individens upplevelse att bli spårad, kontrollerad eller behandlad som en misstänkt gärningsperson. I enlighet med Garlands teori (Backman 2011, s. 109-110) kan sådana upplevelser troligtvis innebära att individerna ämnar begränsa statens kontroll genom att ställa krav på att de offentliga insatserna främst riktar sig mot misstänkta personer snarare än den enskilde individen, då ett synsätt – som nämns av en advokat – kan vara att den som är oskyldig inte har något att bevisa.

7.1.2 Effektivitet och integritet

Intervjuresultaten i frågan om effektivitet kontra integritet kan förstås genom Parsons systemteori. Denna teori omnämner vikten av att kraven anpassning, målformulerande, integration och mönsterbevaring uppfylls i samhället (Engdahl & Larsson 2011, s. 260). Således kan den upplevda integritetskränkningen samt bristande effektiviteten av användningen av externa biometriska register förstås av att ett sådant användande inte

uppfyller samtliga fyra krav, närmare bestämt inte uppfyller anpassningen. Detta då ett sådant användande till synes kan anses bristfällig i sin anpassning till omgivningen då användandet kan medföra negativa konsekvenser i samhället såsom stigmatisering och införlivandet av stereotyper, vilket även betonas i studien av Machado och Silva (2019).

En synvinkel som togs upp av de intervjuade poliserna var jämförelsen mellan den upplevda integritetskränkning som rådande lag i form av masstoppsning innebär kontra kränkningen användandet av externa biometriska register hade inneburit. Båda intervjupersoner var här av uppfattningen att masstoppsning torde upplevas som mer kränkande, givet den handpåläggning och det fysiska ingrepp det innefattar. Uppfattningen att effektiviteten kan anses uppväga integritetskränkningen – givet att användningen är tydligt reglerad – då användningen betraktas som nödvändig presenteras även i studierna av Blakemore och Blake (2012), Tillmar et al. (2021) samt Kindt (2018). Utifrån Parsons systemteori och dess krav på anpassning till omgivningen (Engdahl & Larsson 2011, s. 260) kan slutsatsen dras att användandet av externa biometriska register således möjligen kan antas uppfylla detta krav. Detta då användandet innebär ett mindre personligt ingrepp men en ökad effektiv brottsbekämpning och därmed kan anses utgöra en anpassning till samhället.

Gällande effektiviteten kontra integriteten och innebörden för samhället kan även Garlands teori appliceras. Garland menar att det skett en utveckling i vilken samhället alltmer övergått från att vara ett disciplinsamhälle till att bli ett kontrollsamhälle, mycket till följd av en förändrad mentalitet samt nya förhållningssätt och rutiner (Backman 2011, s. 109). Utifrån detta kan frågan om effektiviteten respektive integriteten i förhållande till individens samtycke, vilken lyftes av samtliga intervjupersoner, förstås genom att den ökade kontrollkulturen i samhället är beroende av individernas acceptans. Detta då statens ökande kontroll och övervakning enligt Garlands teori är en följd av det kulturella godkännandet av sådan kontroll och övervakning (ibid. s. 108). Således kan det antas att användningen av externa register utifrån denna teori torde vara avhängigt individens samtycke oavsett effektivitet, då det är detta samtycke statens kontroll och övervakning grundar sig på.

7.1.3 Tillämpning och begränsningar

Gällande användningen av externa biometriska register presenteras av en intervjuad polis åsikten att det i grunden borde vara tillämpligt gällande samtliga brottskategorier, inte minst till följd av den kriminella utveckling många gärningspersoner uppvisar. Denna uppfattning kan vara i linje med Garlands teori då teorin betonar att den ökade brottsmedvetenheten som medför samhällets utökade kontroll och övervakning även innebär att nya rutiner utvecklas i samhället (Backman 2011, s. 109). En utvidgad användning av externa biometriska register kan således anses samstämmigt med utvecklingen av nya förhållningssätt och rutiner som den ökade brottsmedvetenheten – och med den önskan att i ett tidigt skede förebygga eller utreda brott – innebär. Denna teori kan av samma skäl även appliceras som grund för varför en sådan användning även kan betraktas som aktuell på grova brott som inte innehar någon preskriptionstid i syfte att vidarebefordra deras allvarlighet. Det av en intervjuad polis presenterade förslaget rörande en successiv övergång mellan tillämpningen i olika brottstyper kan förstas genom Parsons systemteori, i form av dess krav på målformulering (Engdahl & Larsson 2011, s. 260). Detta då en sådan övergång möjliggör tid för ett målformulerande av utvecklingen av en sådan användning.

Av Aarlis (2012) respektive Machados och Silvas (2019) studier framgår att användningen av DNA-register kan medföra problem såtillvida att om DNA åberopas som bevisning och den tilltalade döms på den grunden, kan det innebära en osäkerhet gällande korrektheten av domslutet om exempelvis nya DNA-spår eller resultat tillkommer. Det som dock betonades av tre intervjupersoner var att teknisk bevisning såsom biometriska data aldrig i sig står sig som bevisning, utan behöver stödbevisning. Sett utifrån Parsons systemteori kan således användningen av externa register snarare anses utgöra en faktor som bidrar till det integrerande kravet, då det kan integrera de olika delarna av det brottsutredande systemet i form av rättsväsendet. Detta genom att öka möjligheterna till teknisk bevisning i den inledande processen vilket integreras i den dömande processen, utan att i sin tur ta över denna.

7.2 Analys av lagstiftning

Som framgår av granskningen av lagstiftningen kan individens grundläggande rätt till integritet lagligen inskränkas om det tillgodoser ett demokratiskt sett godtagbart

ändamål, alternativt är nödvändigt för säkerheten i en demokrati. Sett till tidigare forskning framgår av Machados och Silvas (2019), Aarlis (2012), samt Kindts (2018) studier att även om det förekommer risker såväl med användandet av DNA i forensiskt syfte överlag som med användandet av biometriska register, är majoriteten positivt inställda till användningen när det rör misstänkta eller dömda personer. Detta kan utifrån Garlands teori förstås utifrån att individer önskar att offentliga insatser genomförs i syfte att skapa kontroll och därmed även minska kriminaliteten. Sett till denna teori kan även de lagliga omständigheter då individens integritet kan inskränkas antas, åtminstone delvis, beroende av rådande syn inom den dominerande kulturen i samhället. Detta då statens kontroll enligt teorin är avhängigt individernas föreställningar och de rutiner som följer deras brottsmedvetenhet (Backman 2011, s. 109). Vidare kan ändamål som är godtagbara i demokratiska samhällen eventuellt anses vara delvis beroende av individernas acceptans, då denna acceptans är grundbulten för en demokrati. Sett utifrån detta kan enligt Garlands teori den integritetskränkning som användningen av externa biometriska register kan innebära således anses godtagbar när individer i samhället godkänner sådana insatser.

Gällande det i den presenterade forskningen på området återkommande argumentet att användningen av externa biometriska register är inskränkande mot individen och kan medföra negativa konsekvenser framgår av den granskade lagstiftningen att det kan, vid särskilda fall, finnas laglig grund för inskränkningar i individens integritet om effektiviteten uppväger. Detta kan förstås med hjälp av Parsons systemteori då teorin betonar vikten av ett systems förmåga till anpassning samtidigt som systemet förblir mönsterbevarande (Engdahl & Larsson 2011, s. 260). Här kan användningen av externa biometriska register i förhållande till integriteten anses utgöra en anpassning till den brottsbekämpande omgivningen, medan rättsväsendets och demokratis grundläggande struktur ska bevaras.

8 Diskussion och slutsats

8.1 Reflektioner

En reflektion som uppdagades under studiens genomförande var dess relevans, då den tidigare forskningen inte är inriktad på förhållandet mellan effektivitet och lagstadgad

integritet sett utifrån uppfattningen av yrkesverksamma aktörer inom olika delar av rättsväsendet respektive lagens utformning. Vidare är denna studie av relevans då den undersöker användningen av externa biometriska register utifrån den rätt som pågående biometriutredning (se avsnitt 2.1) enligt sin utformning inte får innefatta i resultat och slutsatser, nämligen regeringsformen och Europakonventionen.

Eventuell kritik som kan riktas mot studien är det begränsade antalet intervjupersoner, då det enbart intervjuades två personer från respektive relevant yrkesområde. Denna studie ämnar dock undersöka huruvida det kan antas förekomma en diskrepans mellan yrkesverksamma aktörers uppfattning och den grundläggande rättens utformning, i syfte att klargöra huruvida vidare studier som granskar en sådan eventuell diskrepans krävs. Då denna studie således enbart ämnar vara en indikator bedömdes antalet intervjupersoner vara tillräckligt. Vidare kritik kan möjligen riktas mot de omfattande avgränsningar som gjorts då internationella polisiära samarbeten, Barnkonventionen, samt icke-grundlagsstiftad lagstiftning har uteslutits. Det var dock avhängigt studiens syfte att enbart granska de grundläggande rättigheterna, och därmed gjordes avgränsningarna utifrån vad som bedömdes falla utanför ramarna för vad som var av relevans för studien.

Avslutningsvis var något som belystes under arbetets gång att polisen idag är begränsad när det gäller utredandet av grova brott. I tidigare studier av Tillmar et al. (2020; 2021) och Aarli (2012) belystes exempel då gärningspersonerna till grova våldsbrott har gripits och dömts med hjälp av bevis som svensk polis i nuläget inte har möjlighet att inhämta, trots att de finns. Således kan den eventuella diskrepansen som nämns i avsnitt 1 bekräftas; det råder fri bevisprövning utan fri tillgång till bevis.

8.2 Diskussion om användningen av externa biometriska register

Utifrån analysen och materialet i sin helhet kan konstateras att det råder delade uppfattningar bland yrkesverksamma aktörer gällande den polisiära användningen av externa biometriska register. Eventuella nackdelar med ett sådant användande som framhålls av en intervjuad advokat, är dels att de negativt kan påverka förtroendet för myndigheter, dels att individer tvekar till att lämna prov i medicinskt syfte. En annan nackdel som tas upp i studien av Machado och Silva (2019) samt av en intervjuad

advokat är att det finns en risk för stigmatisering, vilket advokaten menar utgörs i form av att personer med en spårbar historik kan dömas utifrån historiken. Detta då den utlästa informationen riskerar att bedömas godtyckligt beroende på vem som innehar den. Gällande fördelarna med ett användande framhålls av såväl en intervjuad polis som Tillmars et als. (2020) studie att det, utöver identifieringen av misstänkta gärningspersoner, även möjliggör såväl identifieringen av okända offer som att avföra eventuella misstänkta gärningsmän från utredningen. Vidare framhålls av poliserna fördelen att ett sådant användande kan anses mindre integritetskränkande än den massstopning som sker idag.

Ytterligare något som går att diskutera utifrån resultatet och analysen är att användningen av externa biometriska register enligt yrkesverksamma aktörer inom rättsväsendet inte behöver vara "allt eller inget". Exempelvis var de intervjuade poliserna överlag positiva till ett sådant användande men den ena polisen betonade att det bör begränsas till grövre brottstyper. Detta medan advokaterna förhöll sig mer negativt inställda men den ena advokaten betonade att det eventuellt kan vara aktuellt eller oundvikligt att vid de allra grövsta brottstyperna använda släktforskningsdatabaser. Analysen indikerar således att yrkesverksamma aktörer inom olika delar av rättsväsendet tenderar att ha olika uppfattningar om ett sådant användande. Uppfattningen tycks vara avhängigt aktörernas profession och det perspektiv professionen innebär, då poliserna arbetar mer aktivt med brottsutredning och därmed troligtvis har ett perspektiv mer präglat utifrån effektiviseringen av detta arbete. Detta medan advokaterna arbetar mer med den enskilde individen och därmed troligtvis har ett perspektiv mer präglat av hur individen påverkas av sin integritet och inskränkningar på denna.

Här kan även en återkoppling ske till proposition 2005/06:29 (se avsnitt 2.2) då resonemanget som förs i den menade att en utvidgad möjlighet till DNA-provtagning kunde vara proportionerlig med ändamål som kunde anses acceptabla i ett demokratiskt samhälle (Justitiedepartementet 2005, s. 24). Vidare framgick, som nämns, att även om det ansågs effektivisera polisens resursanvändning samt bidra till det brottsutredande arbetet var det av vikt att i största mån bibehålla individens rätt till samtycke (ibid. s. 23-25). Utifrån detta samt analysen av lagstiftningen kan således

utrönas att ett användande av externa biometriska register, med motiveringen som angavs för ett utökat användande av DNA-provtagning, kan anses förenligt med den grundläggande rätten till integritet när effektiviteten kan anses stå i proportion till demokratiska ändamål i form av det brottsutredande arbetet. Vikten av individens rätt till samtycke betonas av flera intervjupersoner oberoende yrkeskategori samt betonades i propositionen. Således kan utifrån denna studie diskuteras att ett användande av externa biometriska register, åtminstone inledningsvis, främst kan rättfärdigas när det begränsas till grövre våldsbrott och kommersiella släktforskningsdatabaser snarare än medicinska databaser. Detta då, vilket lyfts av en intervjuad advokat, användningen av medicinska databaser utan samtycke från individen kan leda till ett minskat förtroende för och användning av frivilliga tester inom vården.

Vidare kan, givet analysen och de teorier som appliceras i denna studie, användningen av externa biometriska register anses avhängig de sociala normerna i samhället. Detta då statens kontroll enligt Garlands teori är beroende av den dominerande kulturen i samhället, det vill säga sociala normer (Backman 2011, s. 108). Således kan det antas att om ett sådant användande inte anses acceptabelt, kan staten inte tillämpa det då individerna inte godkänner de insatserna. Rättfärdigandet kan även anses beroende av att användandet uppfattas överensstämma med kraven på samhällliga system, presenterade i Parsons systemteori (Engdahl & Larsson 2011, s. 260). Därmed kan även rättfärdigandet av en sådan användning anses beroende av rådande normer och normsystem inom såväl samhället i stort som rättsväsendet som system. Detta kan möjligen innebära att det eventuellt kan uppstå en diskrepans när yrkesverksamma aktörers normsystem i form av deras uppfattningar inte överensstämmer med normsystemet i rådande rätt i form av dess utformning och tillämpning.

8.3 Slutsats

För att besvara frågeställningarna som presenteras i avsnitt 1.3, framgår av denna studie att poliserna överlag förhöll sig positiva till ett användande av externa biometriska data, medan advokaterna överlag var mer negativt inställda. Vidare framgår att några aktörer betonade vikten av begränsningar, såsom begränsningen till grova brottstyper. Utifrån analysen av regeringsformen och Europakonventionen framgår att

användandet kan förstås i förhållande till rätten till integritet såtillvida att användandet måste ske i ett demokratiskt ändamål, och med acceptans från individerna i samhället. Då kan användandet anses proportionerligt med inskränkningen, eller till och med uppväga den, givet den brottsutredande effektiviteten användandet innebär.

Som nämns i avsnitt 1.2 är syftet med denna studie att undersöka hur användningen av externa biometriska register kan rättfärdigas utifrån yrkesverksamma aktörers uppfattningar om ett sådant användande respektive individens grundläggande rätt till integritet. Som framgår av diskussionen kan ett användande enligt poliserna rättfärdigas då det effektiviserar det brottsutredande arbetet, samt kan anses mindre kränkande än de metoder som är tillgängliga för polisen idag. Enligt advokaterna kan ett rättfärdigande svårligen göras på grund av att den kränkning det innebär för individen kan anses för stor, och att det skulle kunna medföra konsekvenser såsom ett minskat förtroende för myndigheter eller missbruk av användningen om det blir ett förändrat styrelseskick. Dock menade en advokat att det eventuellt kan anses rättfärdigt vid riktigt grova brott, och begränsat till släktforskningsdatabaser snarare än medicinska databaser. Vidare kan användningen rättfärdigas utifrån rätten till integritet givet att den sker i ett demokratiskt ändamål. Således kan rättfärdigandet utifrån polisernas uppfattning och rättens utformning anses överensstämma med varandra, medan det kan bedömas råda en diskrepans mellan advokaternas uppfattning och rättens utformning.

Sammanfattningsvis indikerar således denna studie att förhållandet mellan yrkesverksamma aktörers uppfattning av ett användande av externa biometriska register och rättens uppfattning i form av dess utformning eventuellt kan påverkas av det professionella perspektiv och utgångspunkt aktörerna innehar.

8.4 Vidare forskning

Denna studies rättssociologiska relevans ligger i att undersöka huruvida det kan antas förekomma en diskrepans mellan aktörers normer i form av uppfattningar i förhållande till rättens normer i form av dess utformning, vilket det till viss del kan betraktas göra. Således väcks frågan för vidare forskning hur de normsystem aktörer inom rättsväsendet har till följd av deras profession och det perspektiv professionen innebär påverkar deras syn på och tolkning av rättens tillämpning och utformning.

Då det i denna studie enbart görs en kort granskning av regeringsformen och Europakonventionen, vore det relevant med en omfattande rättsutredning av de lagrummen för att utröna hur möjligheten till ett användande av externa biometriska register faktiskt ser ut. Vidare vore det då även relevant med en mer ingående studie om under vilka faktiska premisser användandet vore aktuellt. Det sistnämnda kommer dock möjligen besvaras i pågående biometriutredning.

9 Referenser

Aarli, R. (2012). Genetic Justice and Transformations of Criminal Procedure. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, vol. 13(1), ss. 3-21.

[Elektronisk]: <https://doi.org/10.1080/14043858.2012.670457>. [Hämtdatum: 2022-04-21].

Backman, C. (2011). Övervakning i kontrollsamhällena. I Larsson, B. & Engdahl, O. (red.) *Social kontroll – övervakning, disciplin och självreglering*. Malmö: Liber, ss. 104-123.

Blakemore, B. & Blake, C. (2012). Can the National Dna Database Be Effective and Comply with Human Rights Legislation?. *The Police Journal: Theory, Practice and Principles*, vol. 85, ss. 191-202. [Elektronisk]: <https://doi.org/10.1350%2Fpojo.2012.85.3.573>. [Hämtdatum: 2022-04-21].

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3 uppl. Stockholm: Liber.

Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 4 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Engdahl, O. & Larsson, B. (2011). *Sociologiska perspektiv – grundläggande begrepp och teorier*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (2010). *Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna*. Strasbourg: Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna. [Elektronisk]: https://www.echr.coe.int/documents/convention_swe.pdf. [Hämtdatum: 2022-04-15].

Förordning (1992:824) om fingeravtryck m.m..

Integritetsskyddsmyndigheten (2021). *Biometri*. [Elektronisk]: <https://www.imy.se/verksamhet/dataskydd/dataskydd-pa-olika-omraden/arbetsliv/biometri/>. [Hämtdatum: 2022-05-27].

Justitiedepartementet (2005). *Utvidgad användning av DNA-tekniken inom brottsbekämpningen m.m.*. Regeringens proposition 2005/06:29. Stockholm: Regeringskansliet. [Elektronisk]:
<https://www.regeringen.se/49bb64/contentassets/1a8fe53b4a4640dda2a5f6ef2511fa0f/utvidgad-anvandning-av-dna-tekniken-inom-brottsbekampningen-m.m.-prop.-20050629>. [Hämtdatum: 2022-03-24].

Justitiedepartementet (2021). *Biometri i brottsbekämpningen*. Kommittédirektiv den 20 maj 2021. Stockholm: Regeringskansliet. [Elektronisk]:
<https://www.regeringen.se/49af46/contentassets/aeb6ce8a283e4db5a34e91bd2d4914d5/biometri-i-brottsbekampningen-dir.-2021-34.pdf>. [Hämtdatum: 2022-03-18].

Kindt, E.J. (2018). Having yes, using no? About the new legal regime for biometric data. *Computer Law & Security Review*, vol. 34, ss. 523-538. [Elektronisk]:
<https://doi.org/10.1016/j.clsr.2017.11.004>. [Hämtdatum: 2022-04-21].

Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform.

Lehrberg, B. (2021). *Praktisk juridisk metod*. 13 uppl. Uppsala: Iusté Förlag.

Machado, H., & Silva, S. (2019). What influences public views on forensic DNA testing in the criminal field? A scoping review of quantitative evidence. *Human Genomics*, vol. 13(23), ss 1-13. [Elektronisk]: <https://doi.org/10.1186/s40246-019-0207-5>. [Hämtdatum: 2022-04-23].

Rättegångsbalk (1942:740).

Tillmar, A. – Sjölund, P. – Lundqvist, B. – Klippmark, T. – Älgenäs, C., & Green, H. (2020). Whole-genome sequencing of human remains to enable genealogy DNA database searches – A case report. *Forensic Science International: Genetics*, vol. 46, ss. 1-4. [Elektronisk]:
<https://doi.org/10.1016/j.fsigen.2020.102233>. [Hämtdatum: 2022-04-21].

Tillmar, A. – Fagerholm, S.A. – Staaf, J. – Sjölund, P., & Ansell, R. (2021). Getting the conclusive lead with investigative genetic genealogy – A successful case study of a 16 year old double murder in Sweden. *Forensic Science International: Genetics*, vol. 53, ss. 1-7. [Elektronisk]: <https://doi.org/10.1016/j.fsigen.2021.102525>. [Hämtdatum: 2022-04-21].

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet. [Elektronisk]: https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed_VR_2017.pdf. [Hämtdatum: 2022-03-18].

Åklagarmyndigheten (u.å). *Fri bevisprövning*. [Elektronisk]: <https://www.aklagare.se/ordlista/f/fri-bevisprovning/>. [Hämtdatum: 2022-03-18].

Bilagor

Bilaga 1. Intervjuguide för poliserna

Bakgrund

1. Hur länge har du arbetat som polis?
2. Vad är din nuvarande yrkesroll?
3. Kan du berätta lite om vilka arbetsuppgifter som ingår i din yrkesroll?

Uppfattning om rådande lagstiftning vid brottsutredningar

4. Upplever du att det förekommer några begränsningar eller hinder gällande att få fram information i utredningar?
5. Upplever du att det förekommer en ovilja bland vittnen eller inblandande att lämna sina uppgifter om ett brott? Har det i så fall ändrats under din tid som polis?
6. Om ja, känner du att det finns ett extra behov av teknisk bevisning idag?
7. Om nej, upplever du att det ändå finns ett förändrat behov av den tekniska bevisningen?

Inställning till användandet av register med biometriska data vid brottsutredningar

8. Vad ser du för fördelar med användandet av externa biometriska register?
9. Vad ser du för nackdelar eller risker med ett sådant användande?
10. Finns det några brott där du anser att ett sådant användande kan vara relevant?
11. Om ja, vilka och varför?
12. Om nej, varför inte?
13. Vad ser du krävs för premisser, såsom övrig bevisning, för att ett sådant användande skulle kunna vara aktuellt?
14. Hur upplever du att effektiviteten av ett sådant användande står i förhållande till individens integritet?

Bilaga 2. Intervjuguide för brottmålsadvokaterna

Bakgrund

1. Hur länge har du arbetat som jurist?
2. Hur länge har du arbetat med brottmål?
3. Kan du berätta lite om dina arbetsuppgifter?

Uppfattning om rådande lagstiftning för brottsutredningar

4. Upplever du att det förekommer några juridiska eller praktiska begränsningar eller hinder i utredningsarbetet?
5. Upplever du att det förekommer en ovilja bland vittnen eller inblandade att lämna sina uppgifter om ett brott? Har det i så fall ändrats under din tid som brottmålsadvokat?
6. Om ja, upplever du att det finns ett större behov av teknisk bevisning idag när färre vågar vittna?
7. Om nej, upplever du att det ändå finns ett förändrat behov av den tekniska bevisningen?

Inställning till användandet av register med biometriska data vid brottsutredningar

8. Vad ser du för fördelar med ett utvidgat användande av register med biometriska data?
9. Vad ser du för nackdelar eller risker med ett sådant användande?
10. Är du generellt för eller emot ett sådant användande?
11. Finns det några brottstyper där du kan anse att ett sådant användande kan vara relevant?
12. Om ja, vilka och varför?
13. Om nej, varför inte?
14. Vad ser du krävs för premisser, såsom övrig bevisning, för att ett sådant användande skulle kunna vara aktuellt?
15. Hur upplever du att effektiviteten av ett sådant användande står i förhållande till individens integritet?